

ULOGA DRUŠTVENO-HUMANISTIČKIH ZNANOSTI U RAZVOJU SUODNOSA HRVATSKE I SRBIJE: OSNOVNE TEZE I DOSADAŠNJA ISKUSTVA

Abstrakt: U razvoju suodnosa Hrvatske i Srbije te njihovih građana neosporna je i uloga društveno-humanističkih znanosti, što potvrđuju i dosadašnja iskustva, primjerice *Dijaloga povjesničara/istoričara*. Ranija zajednička povijest, kako se i pokazalo, može u sklopu znanstvenih istraživanja i spoznaja pripomoći uklanjanju falsifikata, mitova, stereotipa... te otvoriti stvarne mogućnosti *pomirenja*, točnije ponovnog uspostavljanja suodnosa država i naroda na prostorima bivše *druge* i/ili socijalističke Jugoslavije. Potrebno je, pritom, ujednačiti znanstvene metode i pojmove koji to omogućuju, ponajbolje baš na zajedničkim susretima znanstvenika Hrvatske i Srbije (ali i drugih zemalja).

Ključne riječi: Hrvatska i Srbija, uloga društveno-humanističkih znanosti, dosadašnja iskustva hrvatsko-srpskoga znanstvenog dijaloga

Deset godina prije održavanja ovoga skupa, na samome početku međunarodnih znanstvenih skupova *Dijaloga povjesničara/istoričara*, posvećenih, među ostalim, i mogućnostima *pomirenja*¹ Hrvatske i Srbije te njihovih građana putem znanosti, konkretno historiografije, postavljene su osnovne teze i dileme svih sličnih skupova, osobito ovoga koji se bavi i prošlošću te perspektivama tog *pomirenja*:

*Što mi, [u tom sklopu], kao historičari možemo napraviti? [Naime], tema nije samo povijesna, odnosno historiografska, nego očividno i politička..., [jer] politika [je] postala povijest, a povijest politika...
Posvadili smo se [pak] i zaratili preko povijesti, [pa] je li moguće, [stoga], preko nje se miriti...?*

---

¹ U svima dosadašnjim raspravama na prostorima bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, koji se odnose na – nakon raspada te države – nove suodnose novonastalih država na njenome ranijem području, koristi se, prije svega i na sugestiju tzv. *međunarodne zajednice*, izraz *pomirenje*, točnije engleski termin *reconciliation* (*mirenje, izmirenje, izravnanje, izgladivanje...*), iako je, više negoli o *pomirenju*, riječ o *uspostavi povjerenja i/ili njegovoj novoj primjeni*.

[A] pomirenje se, naravno, mora odvijati na više razina. Ono neće doći samo iz politike. Ono mora stići iz društva. U tome općem približavanju i procesu mirenja i historičari i historiografija svakako imaju značajno mjesto.²

Unatoč tome o budućem je razvoju suodnosa Hrvatske i Srbije te njihovih građana (Hrvata i *ostalih*, dakle i Srba, te Srbijanaca i *ostalih*, dakle i Hrvata)³ isuviše smiono raspravljati čak i na jednome međunarodnome skupu, iako na njemu sudjeluju stručnjaci iz različitih područja društveno-humanističkih znanosti, i to ne samo iz Hrvatske i Srbije. Stoga se ovaj prilog i mora ograničiti samo na osnovne teze i osloniti na dosadašnja iskustva o tome, prije svega na iskustva, točnije rezultate dosadašnjih *Dijaloga povjesničara/istoričara*.

Inače, *Dijalog povjesničara/istoričara* skupni je naziv za međunarodne znanstvene skupove povjesničara (uz koje su na skupovima sudjelovali i pojedini demografi, ekonomisti, filozofi, politolozi, pravnici, sociolozi, sociolozi religije te viktimozi, matematičari i statističari, arhivisti, inženjeri, javni djelatnici, knjižničari, muzealci, novinari, političari, predstavnici *međunarodne zajednice/međunarodnih organizacija* i nevladinih udruga, publicisti, studenti te svećenici), prije svega iz Republike Hrvatske i Republike Srbije (prethodno u sastavu Srbije i Crne Gore, a još ranije u sastavu Savezne Republike Jugoslavije, pa je, s obzirom na to, i po jedan sudionik spomenutih skupova bio i iz sadašnje Republike Crne Gore i, doduše od strane Republike Srbije nepriznate, sadašnje Republike Kosovo), ali i iz Češke Republike, Republike Austrije, Republike Bosne i Hercegovine, Republike Mađarske, Savezne Republike Njemačke, Republike Poljske, Sjedinjenih Američkih Država i Švicarske Konfederacije, koji su se – njih 10, s ukupno 165 sudionika – od 1998. do 2005. godine, a u organizaciji njemačke Zaklade *Friedrich Naumann (F. Naumann Stiftung. Die Stiftung für liberale Politik)*, održali u Republici Mađarskoj (prva četiri skupa) te naizmjenično u Saveznoj Republici Jugoslaviji, potom Srbiji i Crnoj Gori, i Republici Hrvatskoj (peti do deseti skup). Zaklada *F. Naumann* je – od 2000. do 2005. godine – u Zagrebu tiskala i devet knjiga/zbornika radova s tih skupova, koje su priredili H.-G. Fleck i I. Graovac. Samo je 10. svezak *Dijaloga povjesničara/istoričara* – također u Zagrebu 2008. godine – tiskan u suizdavaštvu Zaklade *F.*

---

² Ivo Godstein, Hrvatsko-srpsko pomirenje u historiografiji – pretpostavka ili posljedica političkog pomirenja?, u: *Dijalog povjesničara/istoričara*, 1, prir. Hans-Georg Fleck i Igor Graovac, Zagreb, 2000., 53, 68 i 71.

³ Ovdje se, no samo iz praktičnih razloga, a i kada je to uistinu nužno uvjetno razlikuju *Srbi* i *Srbijanci*: prvi se naziv, u pravilu, često koristi za srpsko stanovništvo izvan Srbije, primjerice u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj..., a drugi za isto stanovništvo u Srbiji.

Međutim, naziv *Srbijanci* nije se uvijek koristio samo za oznaku tog stanovništva nego je sadržajno označavao i ukupno stanovništvo Srbije: uostalom, svojedobno je i nastao baš zbog potreba izražavanja/objedinjenja ukupnog stanovništva Srbije, no nije, čini se, u potpunosti zaživio niti je prihvaćen baš u Srbiji, kao i svojedobno nastali sličan naziv *Hrvaci* u Hrvatskoj za njeno ukupno, dakle ne samo hrvatsko stanovništvo.

Unatoč tome, a da bi se naglasila, sa hrvatskog stajališta, razlika unutarnjeg suodnosa Hrvata i Srba spram onoga na vanjskom planu, ovdje se, ipak, a prema stvarnoj potrebi koriste nazivi *Hrvati* te *Srbi* i/ili *Srbijanci*.

Naumann i Zajednice istraživača *Dijalog*, udruge za promicanje znanstvenog dijaloga iz Zagreba (koja je i suorganizator ovoga skupa), a priredio ga je samo I. Graovac.⁴

Dijalog povjesničara/istoričara, što je veoma važno, nastao je mimo politike i nastavlja se bez njena utjecaja, iako teži, u znanstvenom pogledu, zadobiti i oblik službenog komuniciranja zainteresiranih strana. U svom se razvoju na poseban način uključio i tako često naglašavan međunarodni i unutarnji *projekt pomirenja* (iako, već je spomenuto, nije riječ o pomirenju nego o obnavljanju povjerenja zainteresiranih strana), ali isključivo sa svrhom razvoja znanstvene svijesti o društvu te širenja povijesnih i drugih znanja koja pripomažu unutarnjem pomirenju i pomirenju s *drugima*. Nije, dakle, riječ o političkom pomirenju nego o pomirenju s vlastitom prošlošću i/ili vlastitim prošlostima.

Zahvaljujući tome skupovi, kao i knjige/zbornici radova *Dijaloga povjesničara/istoričara* pokazali su, stoga, da u Hrvatskoj i Srbiji «postoje povjesničari koji historiju shvaćaju kao znanost, a ne kao politiku»,⁵ te koji neće da ona i nadalje bude mogući «inspirator nacionalnih sukobljavanja.»⁶ Točnije, pokazali su da pojedini povjesničari u obje zemlje izražavaju spremnost za dijalog, koji je, prema odnosu spram znanosti, a u otklonu od politike, ponekad i lakši s *drugom* negoli sa *vlastitom stranom*. Sve u svemu, ranija zajednička povijest, kako se i pokazalo, može u sklopu znanstvenih istraživanja i spoznaja pripomoći otklanjanju falsifikata, mitova, stereotipa... te otvoriti stvarne mogućnosti *pomirenja*, točnije ponovnog uspostavljanja suodnosa država i naroda na prostorima bivše *druge* i/ili socijalističke Jugoslavije.⁷

Na početku ovoga skupa, koji je zasnovan prema početnim tezama i odabiru sudionika na istima i/ili sličnim postavkama, treba, međutim, ukazati na tri razine spomenutih suodnosa:

---

⁴ Svih 10 svezaka spomenutih knjiga/zbornika radova dostupni su (za čitanje i besplatno printanje) na portalu Centra za politološka istraživanja iz Zagreba: <http://www.cpi.hr>.

⁵ Andrea Latinović, Razgovor s Nevenom Budakom, pročelnikom Odsjeka za povijest i novoizabranim dekanom Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, *Vjesnik*, Zagreb, 5. srpnja 2000., 7.

⁶ Željko Krušelj, Nijemci izmiruju Srbe i Hrvate. Što su pokazala tri *tajna* susreta hrvatskih i srbijanskih povjesničara u Pečuhu?, *Večernji list*, Zagreb, 21. svibnja 2000., 20.

⁷ Na skupovima *Dijaloga povjesničara/istoričara* su, konkretno, u tom sklopu, a na plenarnim sjednicama, razmatrani načelne teme, teorijsko-metodološka pitanja i problemi te novi metodološki pristupi u povijesnim istraživanjima, državotvorne ideje i nacionalnointegralističke ideologije u Hrvata i Srba, raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije te problematika revizije udžbenika povijesti, s posebnim širim razmatranjima i u radionicama: *Nacionalni identitet Hrvata i Srba*, uz stvaranja etničkih i nacionalnih identiteta u južnoslavenskom prostoru iz povijesne perspektive te povijesne stereotipe Hrvata i Srba te Srbijanaca jednih o drugima (75 objavljenih saopćenja), *Položaj Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj* (11 objavljenih saopćenja), *Katolička i Srpska pravoslavna crkva u Hrvatskoj i Srbiji u 19. i 20. stoljeću*, s posebnim osvrtom na njihovo djelovanje u totalitarnim režimima u 20. stoljeću (24 objavljena saopćenja), *Elite i modernizacija*, osobito procesi modernizacije u Hrvatskoj i Srbiji u 19. i 20. stoljeću (31 objavljeno saopćenje), *Kraljivina Srba, Hrvata i Slovenaca – hrvatski i srpski (srbijanski) pogled na kraju 20. stoljeća*, odnosno *Demokracija, republikanizam, nacionalizam: utjecaj modernih ideologija na Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslaviju* (11 objavljenih saopćenja), *Druga i/ili socijalistička Jugoslavija od 1945. do 1990. godine* (42 objavljena saopćenja), uz *Dijalog disidenata*, te *Ljudski gubici Hrvatske i Srbije u 20. stoljeću* (50 objavljenih saopćenja).

a) Prva se odnosi na suodnos država: Republike Hrvatske i Republike Srbije, što je, prije svega, političko pitanje. No, ono ne može biti tema skupa, iako i znanstvene inicijative, konkretno sadržaj skupa, mogu pridonijeti tom suodnosu, barem kada je riječ o ponovnoj uspostavi znanstvene suradnje, a i to kao dijelu svih drugih oblika suradnje, prije svega na gospodarskome i kulturnom, pa i svakome drugom polju.

Naslovljena rasprava uvelike je, pak, određena činjenicama uspostava, a još više i načinima i/ili oblicima uspostava novonastalih država na području bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Rasprava, bolje rečeno cilj skupa može se, stoga, odnositi samo na preispitivanje trenutačnog stanja društveno-humanističkih znanosti u Hrvatskoj i Srbiji te njihova mogućeg suodnosa, a nikako svoditi na težnje *pomirenja*, točnije ponovne uspostave suradnje Republike Hrvatske i Republike Srbije te njihovih građana, jer to je u domeni politike. Znanstvena razina, pak, teži samo ponovnom uspostavljanju veza i razmjenjivanju informacija o rezultatima spomenutih znanosti, prije svega historiografije.

Rasprava, s tim u skladu, mora se i može voditi samo u obliku dijaloga, ovdje konkretno hrvatskih i srpskih te srbijanskih i drugih povjesničara, jer ju je “zbog ranije zajedničke povijesti, nužno ponovno pokrenuti”, osobito kada je riječ “i o kontroverznim pitanjima od interesa za obje strane dijaloga”,⁸ pri čemu se mogu, slično ranijima njemačkim iskustvima o uspostavi dijaloga sa francuskima i poljskim susjedima, prije svega u vezi s pitanjima i prijedporima iz Drugoga svjetskog rata i nakon njega, postići uklanjanja *slika neprijatelja* i *svladavanja vlastitih prošlosti*:

*U tom je sklopu logično očekivati da granica konflikta neće prije svega ići crtom nacionalnog razdvajanja nego, pod pretpostavkom znanstvene utemeljenosti rasprava, crtom koja razdvaja znanost od politike.*⁹

S tim u vezi potrebno je posebno navesti da je, kao izravan rezultat 7. skupa *Dijaloga povjesničara/istoričara* održanoga 2002. u Beogradu, otpočela znanstvena suradnja beogradskoga Instituta za noviju istoriju Srbije i zagrebačkoga Hrvatskog instituta za povijest: obostrana razmjena časopisa i knjiga, međusobna komunikacija i posjete znanstvenika itd. Hrvatski institut za povijest je odnedavno započeo i sličnu suradnju s podgoričkim Istorijskim institutom Crne Gore. U međuvremenu je između Republike Hrvatske te Srbije i Crne Gore, sada Republike Crne Gore i Republike Srbije te, potom, i Republike Kosovo (koja, doduše, nije priznata od strane Republike Srbije), potpisan i protokol o znanstvenoj, kulturnoj te

---

⁸ Hrvoje Glavač, Dijalog je i nadalje potreban, u: *Dijalog povjesničara/istoričara*, 2, Zagreb, 2000., 13.

⁹ Andrea Feldman, Povjesničari sami i slobodni, u: *Dijalog povjesničara/istoričara*, 1, Zagreb, 2000., 49.

sličnoj suradnji, no ostvarenje je dogovorenih razina suradnje još na samome početku, dakle bez vidljivih rezultata.

Mogući i potrebni suradnja rezultati, međutim, uvijek mogu biti i ponovno ugroženi, kako je nemilim povodom, a nakon održanja ovoga skupa, naglasila Latinka Perović:

Srbija i Hrvatska ne mogu, [naime], imati dobre diplomatske odnose, razvijenu gospodarsku [i drugu] suradnju... dok prevladavaju ciljevi nacionalne ideologije... [U] tom slučaju mogu uvijek [ponovno] zaratiti.¹⁰

b) Druga se razina, pak, odnosi na suodnos građana Republike Hrvatske i Republike Srbije, ne nužno uvijek pod okriljem države/država, pri čemu treba razlikovati vanjski i unutarnji aspekt tog suodnosa: prvi je, takoreći, po definiciji i međudržavni, točnije međunarodni, a drugi isključivo unutarnje pitanje svake od država, odnosno građana tih država.

Vanjski je aspekt tog suodnosa prije svega politički te ga ne treba podrobnije razmatrati, a svodi se, u konkretnom slučaju na – sa stajališta Hrvata – suodnos Srbijanaca spram Hrvata u Srbiji, te – sa stajališta Srba i/ili Srbijanaca – na suodnos Hrvata spram Srba u Hrvatskoj (pri čemu su potonji od ustavno određenog naroda iz razdoblja koje je prethodilo ratovima na prostoru *druge* i/ili socijalističke Jugoslavije, postali nacionalnom manjinom, dijelom i prije njihova prije svega nasilnog, ali i dragovoljnog odlaska iz Hrvatske u vrijeme, a posebno nakon sloma samoproglashene Republike Srpske Krajine).

Događanja u proteklom ratu [pritom su] onemogućila... znatnom broju tih ljudi da se etabliraju kao građani hrvatske države..., [što] je odjeknulo u hrvatskoj historiografiji i javnosti. Na pučkoj se razini, pak, sve svodilo na mitologeme o onima drugima, ali je, s druge strane, i značilo... da... [nije potrebna] nova povijest Srba u Hrvatskoj... [Međutim], treba samo promicati ideju da oni nisu nikakvi gosti u Hrvatskoj nego da su, na mnoge načine, ravnopravno sudjelovali u hrvatskoj povijesti, što je najbolji temelj za građansko određenje srpskog pitanja u Hrvatskoj.¹¹

c) Treća se razina, naposljetku, odnosi na ulogu društveno-humanističkih znanosti u svim spomenutim procesima spomenutih suodnosa te se ovdje izdvaja kao posebni aspekt koji bi mogao i/ili trebao poslužiti *pomirenju*, točnije ponovnoj uspostavi suradnje Republike Hrvatske i Republike Srbije te njihovih građana, a i u obliku znanstvene suradnje.

Ta suradnja, kako je to formulirano još 1999. na 2. skupu *Dijaloga povjesničara/istoričara*, u izjavi koju je potpisalo 26 povjesničara iz Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije, potom Srbije i Crne Gore, sada Republike Srbije, zasniva se na obnovi

---

¹⁰ Prema: Vlado Vurušić, Zabranjeno predavanje L. Perović, *Jutarnji list*, Zagreb, 2. listopada 2008., 4.

¹¹ I. Goldstein, n.dj., 69.

“uobičajenih i potrebnih profesionalnih veza”, autonomiji “povijesne znanosti/istorijske nauke od politike” te odbijanju “mitomanije” i manipulacije “rezultatima” povijesnih/istorijskih istraživanja “u dnevno-političke svrhe”,¹² čime je ne samo formalno izražena i težnja za funkcioniranjem okupljenih, pa i kasnije pridruženih “u skladu s načelima” svojevrsne “zajednice istraživača”,¹³ koja je, pod imenom Zajednice istraživača *Dijalog...*, što je već spomenuto, i formalno nastala 2003. u Zagrebu.¹⁴ Usto, gotovo istodobno (ako ne i ranije)¹⁵ s razvojem *Dijaloga povjesničara/istoričara* organizirani su još i slični, čak moguće i značajniji inicijative i projekti (u kojima su, naravno, sudjelovali i pojedini sudionici dosadašnjih *Dijaloga povjesničara/istoričara*), a koji se odnose i na cjelokupno područje bivše *druge* i/ili socijalističke Jugoslavije, pa i Jugoistočne Europe, a poneki i na pitanja te suodnose među pojedinim državama s tog područja sa svojim susjedima, primjerice i u obliku 2004. utemeljene pravnoznanstvene Povijesne komisije Republike Hrvatske i Republike Slovenije, čiji su supredsjednici povjesničari Dušan Bilandžić, sa hrvatske, i Janko Prunk, sa slovenske strane. No, zbog njihove brojnosti, ovdje ih nije moguće ni nabrojiti. Prava je šteta, međutim, što su mnogi od njih bili kratkotrajni i okončani bez vidljivih tragova, primjerice u obliku knjiga/zbornika radova.¹⁶

---

¹² Završna izjava dijela/dela sudionika/učesnika skupa, u: *Dijalog povjesničara/istoričara*, 2, Zagreb, 2000., 671-673.

¹³ Žarko Puhovski, Znanost protiv samoposluživanja. O dijalogu kao uvjetu mogućnosti poslijeratnoga razumijevanja: *Dijalog povjesničara/istoričara*, 1-2..., *Zarez*, br. 39, Zagreb, 28. rujna 2000., 17.

¹⁴ Zajednica istraživača *Dijalog...* je, kao neprofitna, nepolitička i nevladina udruga, osnovan sa svrhom ostvarenja još šire zamišljenih ciljeva i djelatnosti od onih već ostvarenih *Dijalogom povjesničara/istoričara*. Tako, primjerice, Zajednica istraživača *Dijalog...*, uz predstavljanje već objavljenih, planira i posve nove programe istraživanja, čiji bi rezultati – putem unutarnjeg dijaloga u Republici Hrvatskoj te dijaloga sa svima *drugima* u hrvatskom okruženju i zajedničkoj povijesti – mogli poslužiti promicanju ne samo znanosti nego i demokracije, javnog mnijenja i tolerancije u nas, kao i međunarodnoga mira te moguće i nužne međusobne suradnje s *drugima*, prevladavanjem, u oba slučaja, povijesnih stereotipa, trauma i sukoba rješenjima lišenima bilo kakvih ideoloških i političkih pretpostavki, odnosno prijevora nametnutih izvan znanosti.

Zajednica istraživača *Dijalog...* je, a u suradnji sa Zakladom *F. Naumann*, dosad tiskala i dvije knjige: *Čemu Dijalog povjesničara/istoričara?*, prir. I. Graovac, Zagreb, 2005., 1-252, te I. Graovac i Dragan Cvetković, *Ljudski gubici Hrvatske 1941.-1945. godine: pitanja, primjeri, rezultati...*, Zagreb, 2005., 1-288. Potonja monografija prvo je tiskano znanstveno djelo jednoga autora iz Hrvatske, a drugoga iz Srbije nakon okončanja, doduše neobjavljenog, ali stvarnoga rata 1991.-1995. između i te dvije države, i to baš u Republici Hrvatskoj te na temu do sada *veoma osjetljivog*, ako ne i *najosjetljivijeg pitanja* iz ranije/novije *zajedničke povijesti* Hrvata i Srba i/ili Srbijanaca.

¹⁵ Usp., primjerice, tribinu *Srbi i Hrvati* u *Mimari*, održanu 1993. u Zagrebu, te okrugli stol *Prošlost je teško pitanje*, održan, također u organizaciji Zaklade *F. Naumann*, 1998. u Brezovici (istiomeni je zbornik radova tiskan u Zagrebu 2000., 1-180, a priredio ga je H. Glavač).

¹⁶ Iznimku, primjerice, predstavljaju knjige *Srpska strana rata. Trauma i katarza u istorijskom pamćenju*, prir. Nebojša Popov, Beograd, *Republika* i *Vikom grafik*, te Zrenjanin, Gradska čitaonica, 1. izd.: 1996. godine te, Beograd, *Samizdat B92*, 2. izd. u dva toma: 2002. godine, *Der Jugoslawien-Krieg. Handbuch zu Vorgeschichte, Verlauf und Konsequenzen*, hrsg. Dunja Melčić, *Westdeutscher Verlag*, 1999, *Improvement of Balkan History Textbooks. Project Reports (Textbooks in the Balkans)*, Istanbul, *Tarih Vakfı*, 2003, *Hrvatsko-madarski odnosi 1102.-1918. godine*, prir. Milan Kruhek, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2004., *Suočavanje s prošlošću: Postkonfliktne strategije za istinu i pomirenje u regionu bivše Jugoslavije*, Beograd, Fond za humanitarno pravo, 2005., *Rat i manjine*, prir. Ljubiša Despotović i Darko Gavrilović, Novi Sad, *Institute for Historical Justice and*

*Povjesničare bivše druge [i/ili socijalističke Jugoslavije čekaju veliki izazovi. Na njima je da suzbiju prošlost poviješću. Mitovi prošlosti i povijesno pamćenje moraju se podvrgnuti racionalnoj analizi. Prvotna koncentracija na naciju i nacionalnu državu mora se relativirati uključivanjem ljudi i društava, struktura i životnih iskustava. Nacionalni se autizam mora omekšati uporabom komparativnih metoda. Jer samo usporedba otvara nacionalni horizont i nudi mogućnosti razumijevanja razlika i sličnosti. Moraju se prevladati pitanja o krivnji i pomirenju, krivcima i žrtvama. To, pak, zahtijeva empatiju, hrabrost i strpljenje, pretpostavlja probijanje nesvjesnih i kulturno kodiranih filtera opažanja te formiranje [stalnoga] okruglog stola povjesničara... [zainteresiranih] zemalja.*¹⁷

Naposljetku, potrebno je, pritom, ujednačiti i znanstvene metode te pojmove koji to omogućuju, ponajbolje baš na zajedničkim susretima znanstvenika Hrvatske i Srbije, poput ovoga, ali i drugih skupova te vrste. Za očekivati je, usto, da će se s vremenom, a u sklopu svih spomenutih razvoja suodnosa Hrvatske i Srbije te njihovih građana, razviti i mogućnost dostupnosti arhivskih vrela svim istraživačima s prostora bivše *druge* i/ili socijalističke Jugoslavije, čime bi se «omogućilo svim» zainteresiranima «pojedincima i ustanovama da slobodno koriste informacije o prostoru koji je», u novijoj/suvremenoj povijesti, «bio zahvaćen [i] ratom.»¹⁸

The role of socio-humanistic sciences in the development of bilateral relations between Serbia and Croatia: Initial hypotheses and past experiences

Summary

The role of socio-humanistic sciences has undoubtedly had an important role in the development of bilateral relations between Croatia and Serbia, as well as their citizens, which has been confirmed by past experiences, such as the project *Dijalog povjesničara/istoričara (Dialogue of Croatian and Serbian Historians)*. As has been seen, the earlier shared history of the two countries, in the context of scholarly research and knowledge, can assist in eliminating falsifications, myths, and stereotypes. Furthermore, it can open true possibilities for *reconciliation*, more specifically the reestablishment of bilateral relations between the

---

Reconciliation (Salzburg) te *Center for History, Democracy and Reconciliation* i *Kultura Polisa* (Novi Sad), 2007. godine, itd.

¹⁷ Holm Sundhausen, prošlost, povijest i društvo, u: *Dijalog povjesničara/istoričara*, 2, Zagreb, 2000., 30.

¹⁸ Branka Prpa, Stvaranje arhivskih fondova pri arhivskim ustanovama prethodne Jugoslavije za period jugoslovenskog rata 1991-1999. godine u konceptu oralne historije, u: *Dijalog povjesničara/istoričara*, 7, Zagreb, 2003., 21.

states and people on the territory of the *second* and/or socialist Yugoslavia. At the same time, it is necessary to coordinate scholarly methods and concepts which will make that possible, precisely at joint meetings between scholars from Croatia and Serbia (as well as other countries).

Keywords

Croatia and Serbia, role of socio-humanistic sciences, past experiences in Serbian-Croatian scholarly dialogues